

Series I

Volume X

1984

ՀԱՅ
ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ
ՀԱՆԴԵՍ

ARMENIAN
NUMISMATIC
JOURNAL

Series I

Volume X, No. 4

December 1984

ՀԱՅ

ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱՆԴԷՍ

ARMENIAN

NUMISMATIC

JOURNAL

ՀԱՅ ԴՐԱՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

8511 BEVERLY PARK PL., PICO RIVERA, CALIF. 90660, USA

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL

Ser. I, Vol. X, No. 4

Dec. 1984

LETTER

22-Բ-1984 թ., ԵՐԵՎԱՆ

Ստացայ Ձեր նամակը, Ձեր գիրքը նուիրուած Կիլիկեան Երկկեզուեան դրամներին, ինչպէս եւ իմ յօդուածի առանձնատիպերը, նուիրուած Վեհափառ Վազգէն Ա-ին....:

Նախ ընդունեցէք իմ շնորհաւորանքները Ձեր գրքի լոյս ընծայման առթիւ: Յիրաւի, Հայ Դրամագիտական Ընկերակցութիւնը շոշափելի ներդրումներով ննարաւորին բացայայտում է հայ դրամագիտութեան մեծ ու փոքր առեղծուածային հանգոյցները: Կրկին շնորհաւորում եմ եւ սպասում նոր դրամագիտական պրպտումների արդիւնքներին: Ուղարկում եմ իմ խօսքս Ձեր գրքի վերաբերեալ:

Շատ ուրախ եմ, որ յօդուածս լոյս է տեսել, մօտ օրերս կը տանեմ էջմիածին եւ մէկ օրինակ կը նուիրեմ Վեհափառին:

Յիրաւի իմ յօդուածը լոյս է տեսել Հանրագիտարանի 8-րդ հատորում, բայց այն կրճատել էին եւ անհասկանալի փոխել: Ես շատ վշտացայ, բայց Հանրագիտարանը իր պահանջներն ունի, այնպէս որ ոչինչ անել չէի կարող: Հայկական շքնշանները շատ քիչ են եւ ուսումնասիրութեան կարօտ: Ես որոշ նիւթեր հաւաքել եմ, գուցէ մի օր Ձեր ամսագրում մի յօդուած տըպագրեմ: Մարգո Կարապետեանը Հանրագիտարանում յօդուած չունի: Այդ յօդուածը գրել է Հ.-ի խմբագրութեան անդամներից մէկը:

Վերին աստիճան նուիրական է Ձեր զգացումն ու վերաբերմունքը հայ ժողովրդի պատմական մասունքների նկատմամբ եւ նրա տրամաբանական ելքը սպասելիքները Ձեր:

Ինչպէս գիտէք, Սովետական Հայաստանի տարածքի վրայ է գտնուում հայ Արշակունի թագաւորների դամբարանը կառուցուած Դ դարի կէսերին: Սակայն այն նում արդէն թալանուել է: Այն գտնուում է Աղց գիւղում Երեւանի մօտակայ գիւղերից է: Երբ այցելէք Հայաստան այն անպայման կը տեսնէք, շատ հետաքրքիր եւ լաւ պահանուած շինութիւն է:

Տարիներ առաջ հանգուցեալ պատմաբան Մորուս Հասրաթեանը Սիսեանի շրջանում յայտնաբերեց մի քարէ կոթող, որը վերագրեց Վարդան Սամիկոնեանի գերեզմանին: Այս մասին 60-ական թուականների կէսերին շատ գրուեց, շատերը առարկեցին, բայց ոչ քարի վրայ արձանագրութիւն կար, ոչ էլ պեղումները նիւթեր տուեցին, ուղղակի պատմիչների եւ աւանդութիւնների հիման վրայ արուած հետեւութիւն էր: (Շար. 36-րդ էջ)

ARMENIAN NUMISMATIC JOURNAL is the quarterly publication of Armenian Numismatic Society, an educational, non-profit organization. Editor, Y. T. Nercessian, 8511 Beverly Park Place, Pico Rivera, California 90660, U.S.A. Associate Editors, W. Gewenian, T. Nercessian, Corresponding Editor, Henry Sarkissian (Yerevan). Non-member subscription \$6.00 per year. Single copies \$2.00.

BOOK REVIEW

Ermakov: Armenia 1910, photography by D. I. Ermakov, text by Mario Verdone and Daniel Varoujan. Venice, St. Lazare: Casa Editrice Armena (Mekhitarist Press), 1982, 176 pp., 77 photographic reproductions, clothbound \$30.00

Coin collectors have much in common with collectors of various other sorts of artifacts and antiquities; all are motivated by an interest in history and the tangible remains of that history. Armenian collectors with an interest in their heritage invariably find themselves accumulating all sorts of collectibles, not only coins but old books, stamps, paper money, carpets, and other items. This phenomenon was recognized in the name of the Armenian Numismatics and Artifact Society, an early name of the Armenian Numismatic Society.

Photographs of 19th and early 20th century Armenia have become popular collectibles over the past decade, and it was unlikely that the specialty would remain unpublished for much longer. These photographs will have an intrinsic interest to Armenians; they can provide the present generation with an authentic glimpse of life as it was in the homeland, its scenery and monuments. They have an enormous value to ethnographers and art historians, but the average person too will relate to them because of the proximity of time.

Ermakov: Armenia 1910 is the first published volume of older photographs of Armenia in which the picture is the central feature. Photographic illustrations are scattered in numerous turn-of-the-century books, frequently undated and unattributed. Here the works of one photographer are collected and identified. D. I. Ermakov was a prolific Russian photographer in the early years of this century from whose work the present volume was selected. He was based in Tiflis and this volume consequently covers eastern Armenia. It provides us with a unique view of Armenian life immediately prior to the turbulent upheavals of World War I that were to change forever the destiny of that region.

The volume is handsomely produced and reasonably priced, and now can be obtained in the United States of America, thereby saving the high shipping expense. The views are accompanied by a short commentary by Mario Verdone (in three languages) and excerpts from Daniel Varoujan's poem "The Song of Bread."

Although 1910 is not as early as the commentator may believe for photography in this region, the book has the advantage that it documents the period immediately prior to World War I. Ermakov captured on film a world that was about to disappear. The pictures are powerful and those who purchase this work will easily see why.

Levon A. Saryan, Ph. D.

Attribution and Dating of Armenian Bilingual Trams, by Y. T. Nersessian. Los Angeles: Armenian Numismatic Society, Special Publication, No. 2, 1983, 36 pp., 12 pls, illus. Armenian summary.

1975 թ. հիմնադրուած առաջին հայկական դրամագիտական հանդէսը իր ինը տարիների ընթացքում լայն տարածում եւ ճանաչում ունեցաւ: Բացի պարբերաբար լոյս տեսնող ամսագրի համարներից Հայ Դրամագիտական Ընկերակցութիւնը հրատարակում է նաեւ յատուկ թողարկումների շարք, նուիրուած հայ դրամագիտութեան եւ նրա հետ առնչուող տարբեր հարցերին:

Կ. Սիպիլեանի մահուան 100-ամեակին նուիրուած բացառիկ հանդէսի շքեղ հրատարակութիւնից յետոյ լոյս տեսաւ կազմակերպութեան յատուկ հրատարակութեան թիւ 1 հատորը, ուր ամփոփուած են անուանի դրամագէտ Զարեհ Պտուկեանի յօդուածների ժողովածուն՝ մի իւրովի նուէր-յուշարձան հայ դրամագիտութեան արդի երախտաւորներից մէկի ծննդեան եօթանասունամեակի առթիւ: Դրամագէտները եւ ընդհանրապէս հայ դրամագիտութեամբ հետաքրքրուող մասնագէտները մէկ ծաւալուն հատորի մէջ կը գտնեն Զ. Պտուկեանի երեք տասնամեակների ընթացքում, տարբեր երկրների պարբերականներում, գիտական ժողովածուներում հրատարակուած յօդուածները, որոնց մեծագոյն մասը չեն մտել հեղինակի մենագրական հետազոտութիւնների մէջ եւ ունեն բացարձակապէս ինքնուրոյն նշանակութիւն: Ահա թէ ինչու Հայ Դրամագիտական Ընկերակցութեան նախաձեռնութեամբ հրատարակուած Զ. Պտուկեանի գիտական յօդուածների ամփոփ-հատորը ստանում է առանձին նշանակութիւն եւ իմաստ:

1983 թ. լոյս տեսաւ Հայ Դրամագիտական Ընկերակցութեան հիմնադիր եւ նրա պարբերականի խմբագիր Ե. Ներսէսեանի հեղինակութեամբ Հայ երկլեզուեան դրամներու վերագրումն ու թուագրումը աշխատութիւնը անգլերէն լեզուով: Այն ընկերակցութեան յատուկ հրատարակումների երկրորդ հատորն է: Առանձին հետաքրքրութիւն է ներկայացնում զրբի պատմական տեսութիւնը, որն ընդգրկում է կիլիկեան երկլեզուեան դրամների նկարագրութիւնը եւ քննութեան արդիւնքները սկզբից մինչեւ մեր օրերը: Փաստօրէն այն սկսում է ԺԴ դ. կէսերից, երբ առաջին անգամ այս կարգի դրամ նկարագրեց եւ հրատարակեց Տրիստանը 1644 թ.:

Այնուհետեւ այս դրամների քննութեամբ զբաղուել են մի շարք հայ եւ օտարազգի դրամագէտներ՝ Մ. Բրոսսէն, Վ. Լանգլուան, Կ. Սիպիլեանը, Ս. Գամալով-Չուրաեւը, Ժ. դը Մորգանը, Կ. Բասմաջեանը, Պ. Սապաղեանը եւ ուրիշներ: Երկլեզուեան դրամների մի քանի աշխատութիւններ է նուիրել Զ. Պտուկեանը:

Ե. Ներսէսեանի ուսումնասիրութեան երկրորդ առաւել գնահատելի մասը յիշեալ դրամների որոշման, ժամանակագրման եւ ըստ տարբերակների դասակարգուած իւրօրինակ կատալոգ-ցուցակն է, որի ստեղծումը յատուկ նշանակութիւն ունի դրամագէտների համար, իբրեւ նորութիւն եւ բացառիկ իրեն ննարաւորին ամբողջութեամբ:

Հեղինակը իւրաքանչիւր խմբի դրամների վերաբերեալ տալիս է հայերէն եւ արաբերէն արձանագրութիւնների վերադասարկութիւնները, նրանց

թարգմանութիւնները եւ այլ մանրամասների քննութիւնը ու ինփորմացիոն քնոյթի տեղեկութիւններ: Ինչպէս յայտնի է կիւիկեան երկլեզուան դրամները թողարկուել են Հեթում Ա (1226-1270 թթ.) եւ սելջուկեան սուլթաններ Քայքոքատի եւ Քայխոսրովի կառավարման օրօք:

Ե. Ներսէսեանը իր գրքում, առաջին անգամ տուել է քննարկուող դրամների հնարաւորին ամբողջական ցուցակը մանրամասն նկարագրու-
թեամբ եւ դասակարգուած ըստ թողարկման տարեթուերի: Սակայն այս չէ միայն յիշեալ աշխատութեան հիմնական արժանիքը: Ինչպէս նշուեց, այս դրամները ուսումնասիրուած են գրեթէ երեք դար եւ գիտական աշխարհին ծանօթ են վաղուց, շնորհիւ մի քանի սերունդ դրամագէտների: Այնուամենայնիւ շատ հարցեր կապուած այս դրամների քննութեան հետ տակաւին պարզաբանուած չեն: Այս առումով շնորհակալ գործ է կատարել Ե. Ներսէսեանը: Ընդգրկելով գիտական աշխարհին ծանօթ դրամագիտական նիւթը, ինչպէս եւ իւր սեփական հաւաքածուի դրամները նա առաջին անգամ փորձել է առաւել լրիւ տալ յիշեալ դրամների դասակարգումը ըստ զահակալների եւ ժամանակի (թողարկման տարեթուերի): Այսպիսով հեղինակը անում է հետեւեալ եզրակացութիւնը, որ յիշեալ դրամները՝ Հեթում-Քայքոքատի օրօք թողարկուել են 1226-1236 թթ., իսկ Հեթում-Քայխոսրովի կառավարման ժամանակ 1237-1245 թթ. (ըստ որում ոչ թէ բոլոր տարիներին այլ 635, 636, 637, 639, 640, 641, 642, 643 եւ 644 թթ. չիջրայի):

Վերջում տրուած է նաեւ գրքում քննարկուող դրամների մանրամասն ամփոփ ցուցակ, ուր ընդգրկուած է 108 դրամ: Նշենք, որ յիշեալ դրամների կէսից աւելին Ե. Ներսէսեանի հաւաքածուից է: Ցուցակում տրուած են նաեւ այն քաղաքների անունները, որտեղ դրուագուել են քննարկուող դրամները:

Գրքի վերջում տասներկու տախտակների վրայ տրուած են դրամների լուսանկարները:

Ե. Ներսէսեանի գիրքը օգտակար է ոչ միայն դրամագէտներին, այլեւ բոլոր նրանց ովքեր հետաքրքրուում են հայ դրամագիտութեամբ եւ հայ ժողովրդի պատմութեամբ ընդհանրապէս: Լաւ կը լինի, որպէսզի այն հրատարակուի նաեւ հայերէն լեզուով:

Հենրի Սարգսեան
Երեւան

LETTER-ՆԱՄԱԿ (Շար. 33-րդ էջէն)

70-ական թուականների սկզբներին Սիսիանում բացուեց, ըստ երեւոյթին, իշխանուհու դամբարան, բայց թէ ո՞ւմն է կոնկրետ պարզ չէ: Այն տուեց հարուստ նիւթեր: Մի մասը մեր թանգարանում է, բայց հրատարակուած չէ: Այս են տուեալները: Սակայն Երուանդների կամ Տիգրանների կամ այլ արքայի դամբարան տակաւին յայտնի չէ: Պէտք է յոյսով լինել, որ մի օր հայկական հողը մեզ կը պարգեւի եւ այս յուշարձանը...:

Ջերմ յարգանքներով, Ջերդ՝

Հենրի Սարգսեան

Յ. Գ. Ուղարկում եմ իմ վերջին երեք յօդուածները: Հենրի

BEDOUKIAN, Paul Z. Արտաշեսեան հարստութեան դրամները /Coinage of the Artaxiads of Armenia/, գրեց՝ Զարեհ Պտուկեան. Vienna: Mekhitarist Press, 1983, 52 pp. text in Armenian, 36 pp. catalogue in English, 8 pls., 1 map, cloth bound.

Հեղինակը աշխարհահռչակ դիրքի մը հասած է հայկական դրամներուն նուիրուած իր ուսումնասիրութիւններով: Իր անխոնջ գրչին կը պարտինք յօդուածներու երկար շարան մը (եօթանասունէ աւելի), որոնք տարածուած են հետեւեալ պարբերաթերթերու մէջ.- American Numismatic Society Museum Notes, The Numismatic Chronicle, Revue des Etudes Arméniennes, Armenian Mirror-Spectator, Armenian Review, Հայկազեան Հայագիտական Հանդէս, Հայ Դրամագիտական Հանդէս, Բազմալէզ, Հանդէս Ամսօրեայ եւ այլ հրատարակութեանց մէջ անգլերէնով եւ հայերէնով: Հայ դրամագիտութեան մասին իր հեղինակած գրքերը հետեւեալներն են.- Նիւիլկեան Հայաստանի դրամները (անգլերէնով), հրատարակուած Ամերիկեան Դրամագիտական Ընկերակցութեան կողմէ 1962 թ., ապա վերահրատարակուած 1979 թ., նոյնը հայերէն թարգմանութեամբ, Վիեննայի Միլիթարեան տպարանի կողմէ, 1968 թ., Արտաշեսեան հարստութեան դրամները (վերջին հատորին նախակարապետը), Վիեննայի Միլիթարեան տպարան, 1969 թ., Հայաստանի վերաբերեալ հռոմէական դրամներ եւ մեդալիոններ, Վիեննայի Միլիթարեան տպարան, 1971, Սիջնադարեան հայկական դրամներ, արտատպուած Revue des Etudes Arméniennes պարբերագիրքէն, Փարիզ, 1971, Արտաշեսեան հարստութեան դրամները, Լոնդոնի Արքայակալ Դրամագիտական Ընկերակցութեան կողմէ, ներկայ հատորին անգլերէն հրատարակութիւնը, 1978 թ.:

... Հեղինակին կարծիքով պատմաբանները շատ քիչ կարելորութիւն տուած են Արտաշեսեան դրամներու իբր հոլմ նիւթ: Ասիկա հասկնալի է, որովհետեւ մինչեւ հիմա միայն փոքրաթիւ դրամներ հրատարակուած էին: Այս հատորը կը ջանայ լրացնել այս պակասը: Կարբերականով Պտուկեան կը փակէ իր յառաջաբանը: Արտաշեսեան հարստութեան դրամագիտութիւնը ցարդ մնացած է կոյս եւ խոպան դաշտ մը: Վերջերս հայ դրամագիտութեան հանդէպ ցուցադրուած հետաքրքրութեան ծնորհիւ (այս վերածնունդի վարկին կարելոր մասը պէտք է յատկացուի Զարեհ Պտուկեանին), անցեալի քանի մը տասնամեակներու ընթացքին Արտաշեսեան նոր դրամներ յայտնաբերուած են, կարողացնելով հեղինակը պատրաստելու այս հարստութեան դրամներուն կառաւոր:

Հեղինակը իր գրքին մէջ կը քննէ այս շրջանի վերաբերեալ պատմութիւնն ու հին հայ դրամներու վերաբերեալ դրամագիտական գրականութիւնը եւ կը յատկացնէ քառասուն էջնոց մանրամասն քննարկութիւն մը իւրաքանչիւր զահակալի դրամին վերաբերեալ՝ ըստ փողերանոցի (Արտաշատ, Տիգրանակերտ, Անտիոք, Դամասկոս), տիպի, չափագիտութիւն եւ այլն:

Հակառակ իր վայելած միջազգային մեծ համբաւին, Պտուկեան ունի նաեւ համեստութիւնը յայտարարելու, թէ ինք չի կրնար նորութիւն մը արտայայտել երբ այդ է կացութիւնը: Մենագրերու կարգին, որոնք ապշեցուցած են պատմաբաններն ու դրամագէտները շուրջ երկու հազար տարի, հեղինակը կ'ընդունի թէ չունի գոհացուցիչ պատասխան մը մենագրերու իմաստի մասին: Ապա կ'եզրակացնէ թէ անկարելի է գոհացուցիչ պատասխաններ տալ սոյն գրքերու նշանակութեան մասին:

Գրքի երեսուններկու էջ կառավարին մէջ ան կը նկարագրէ 171 տեսակի դրամներ եւ տարբերակներ: Իւրաքանչիւր տիպ դրամի համար տրուած են յունատառ խորագրութիւնը, մենագրերը կամ դաշտի նշանագրերը, չափագիտութիւնը, ներկայիս ուր գտնուիլը (թանգարան կամ սեփական հաւաքածոյ): Յուցակագրուած դրամներու տեսակները վերագրուած են հետեւեալ արքաներուն.-

Ջարեհ, 189 Ն.Ք., 1 պղինձ

Արտաշէս Ա, 189-163 Ն.Ք., 1 պղինձ

Տիգրան Ա, 123-96 Ն.Ք., 4 պղինձ

Տիգրան Բ, 95-56 Ն.Ք., 44 արծաթ եւ ֆուրրէ չորեքդրամեաններ, 43 դրախմ, 38 պղինձ

Արտաւազդ Բ, 56-34 Ն.Ք., 1 չորեքդրամեան, 2 դրախմ, 4 պղինձ

Արտաշէս Բ, 30-20 Ն.Ք., 1 պղինձ

Տիգրան Գ, 20-8 Ն.Ք., 1 դրախմ, 10 պղինձ

Տիգրան Դ, 8-5 Ն.Ք., 12 պղինձ

Արտաւազդ Գ, 5-2 Ն.Ք., 1 պղինձ

Տիգրան Դ եւ Երատոյ, 2 Ն.Ք.-3.Ք. 1, 2 պղինձ

Արտաւազդ Դ եւ Աւգոստոս, 3.Ք. 4-6, հռոմէականացած դենարիուս եւ 1 քրոնզ

Տիգրան Ե, 3.Ք. 6, 3 պղինձ

Արտաշէս, 3.Ք. 18-34, 1 հռոմէականացած դենարիուս

Արտաւազդ Բ-ի նման արքաներու համար, որոնք ունին սահմանափակ դրամներու տեսակներ, Պտուկեան կը գրէ ``... Այսպիսի պարագաներու տակ իսկապէս զարմանալի է, որ շատ քիչ արծաթ եւ պղինձ դրամներ գոյութիւն ունին այս թագաւորէն, որ իշխեց 22 տարի: Երկու-երեք դրամներու տեսակներ միայն կան, թէեւ կը սպասուէր, որ մեծաթիւ եւ զանազան դրամներ կոխուած ըլլային, առ ի շարունակութիւն Տիգրանի սովորութեան:``

Պտուկեան կը հաւատայ, որ ոչ շատ հեռուոր ապագային, պատմական Հայաստանի մէջ, որ այժմ Թուրքիոյ զինուորական արգիլեալ գօտին է եւ պարպուած է իր տոհմիկ հայ ժողովուրդէն, հնագիտական պեղումներու շնորհիւ նորանոր դրամներու յայտնութիւններ պիտի ընծայուին եւ պիտի համալրէ այս հարստութեան դրամաշարը:

Գրքի այս խնամեալ հայերէն տպագրութիւնը եւ իր անգլերէն հրատարակութիւնը կը նմանին երկուորեակներու՝ ծաւալով, թուղթի բարձր որակով, ութ տախտակներով, գեղեցիկ նկարներով եւ կազմով:

Արտաշէսեան դրամներու չափերը եւ աղիւսակը տրուած են երկու անգամ՝ հայերէնով ու անգլերէնով: Ցանկը պատրաստուած է երկու բաժիններով՝ հայերէն եւ անգլերէն օտար անուններու համար:

Պէտք է շնորհաւորենք Ջարեհ Պտուկեանը որ շարահիւսած եւ մեզ ընծայած է նման կատարելագործուած մենագրութիւն մը: Անկասկած այս գրքին վերապահուած է ըլլալ Արտաշէսեան հարստութեան դրամներու աղբիւրագիրքը ոչ միայն դրամահաւաքի համար, այլեւ բոլոր բանասէրներու եւ գրադարաններու համար:

Այս դասական աշխատութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է բոլոր անոնց համար որ կը հետաքրքրուին ոչ միայն հայկական դրամներով եւ հայոց պատմութեամբ, այլեւ Մերձկայ Արեւելքի եւ Հայաստանի հարեւան երկիրներու ժամանակակից պատմութեամբ եւ դրամներով:

Եղիա Թ. Ներսէսեան

REVIEW

BEDOUKIAN, Paul Z. "Coinage of the Armenian Kingdoms of Sophene and Commagene," ANSMN 28 (1983), pp. 71-88, pls. 11-12.

The latest article penned by Paul Bedoukian is eath shattering in the field of numismatics. The Armenian coinage, in addition to the coins of Cilician Armenia (1080-1375), Kiurke of Lori (tenth or eleventh century), the Artaxiads of Armenia (189 B.C.-A.D. 6), Orontids of Sophene (260-150 B.C.), also includes the coins of Commagene.

Based on the excavations and inscriptions of Nemrud Dagħ and historical evidence, the author concludes that the language and population of Commagene was just like Sophene and Armenia Major. Also Bedoukian shows that the ancestors of Antiochus I are connected with the Orontids of Armenia and the Achaemenid house; the Orontids of Sophene were also related to the ruling dynasties of Armenia and Persia.

Bedoukian, upon examining numismatic material available in museums and private collections, establishes the following chronology of the rulers of Sophene and Commagene and their Coins:

Sophene

Sames (c. 260 B.C.), 1 copper.
Arsames I (c. 240 B.C.), 3 coppers.
Arsames II (c. 230 B.C.), 4 coppers.
Xerxes (c. 220 B.C.), 7 coppers.
Abdissares (c. 210 B.C.), 2 coppers.
Zariadres (c. 190 B.C.), 1 copper.
Morphilik (c. 150 B.C.), 1 copper.
Artanes (c. 70 B.C.), no known coins.
Arsaces (after 70 B.C.), no known coins.

Commagene

Ptolomaeus (c. 163 B.C.), no known coins.
Mithridates Callinicus (96-70 B.C.), 5 coppers.
Antiochus I Theos (69-34 B.C.), 3 coppers.

Most classicial numismatists assigned all the rulers of Sophene to Armenia Major. In the words of the author, "... because the names of the rulers of both Sophene and Greater Armenia were mixed together, it was hitherto impossible to correctly attribute the coinage of Armenia from fifth century to the first century B.C."

Victor Langlois, Ernest Babelon, Barclay Head, Jacque de Morgan, and K. J. Basmadjian knew the existence of these coins and all were catalogued, discussed, and illustrated.¹ All these numisma-

1. V. Langlois, Numismatique de l'Arménie dans l'antiquité (Paris, 1859), pp. 6-22, pl. I; E. Babelon, Les rois de Syrie, d'Arménie, et de Commagène (Paris, 1890), pp. CXCI-CC and 211-212, pl. XXIX; B. V. Head, Historia Numorum (reprint, Chicago, 1967), p. 754; J. de Morgan, Manuel de numismatique orientale (Paris, 1923), pp. 189-192; K. J. Basmadjian, Numismatique générale arménienne (Venice, 1936, in Armenian), pp. 27-33.

tists had a good idea that it was a ruling class other than the Artaxiad dynasty. However, they did not make an effort to distinguish between the coinage of Sophene and Armenia Major. Bedoukian's methodology, the number of variants under study, and the detailed classification moves the coinage of this dynasty out of obscurity and elevates them to the ranks of an Armenian dynasty similar to the Artaxiads or the Roupénians.

The tiaras of Armenia can be seen in the initial form which underwent a gradual change and led to the tiara seen on the coins of the Artaxiads of Greater Armenia.²

In this article the revelation is the coinage of Commagene. Here the coins issued by the kings of Commagene are being considered Armenian.

Invariably, the reader is bound to ask, how about the rest of the rulers of Commagene preceding and succeeding Mithridates Callinicus and Antiochus I Theos? One only needs to scan the pages of numismatic masterpieces created by Ernest Babelon and Barclay Head.³

While discussing the coins of Commagene, Bedoukian states "... Commagene became a Roman province and the coins of the succeeding kings are entirely different in style and fabric. They are in effect Roman coins, indicating the termination of Commagene as an Armenian state." According to B. Head, Commagene became a Roman province in A.D. 17. Then on the kings of Commagene were very likely assigned by Roman generals or they ascended the throne with Roman approval. The coins of Antiochus Epiphanes (A.D. 38-72), his wife Iotape, and particularly the coins of their children Epiphanes and Callinicus probably can be compared to those of the latter Artaxiad kings. On the reverse of two coins attributed to Epiphanes and Callinicus,⁴ we see a tiara called Armenian by all numismatists⁵ even though they are not identical to the tiara of the Artaxiads. The tiara displays five peaks and is ornamented with a scorpion. Their design is reminiscent of those coins issued by Roman general Marcus Antonius (43-34 B.C.) which depicts the Armenian tiara adorned with eight pointed stars.⁶ However, the name of a Roman emperor or general does not appear on these Commagenian coins. These coppers can be considered as Commagenian as the coins of Tigranes and Erato were considered Artaxiad. In the opinion of this reviewer, the rest of the coins of Commagene, if not all, at least those bearing the Armenian tiara, should have been a part of this catalogue.

Y. T. Nercessian

-
2. See your editor's forthcoming article in the March 1985 issue of Armenian N. J. on "The Evolution of the Armenian Tiara."
 3. Babelon, pp. CCVIII-CCXVIII and 217-223, pl. XXX; Head, pp. 774-776.
 4. Babelon, pp. 222-223, Nos. 43 and 45, pl. XXX, Nos. 18 and 19.
 5. Babelon, ibid.; Head, p. 776; L. Anson, Numismata Graeca (London, 1911), Part VI, p. 93, Nos. 1040-1043, pl. XIX.
 6. P. Z. Bedoukian, Roman Coins and Medallions Relating to Armenia (Vienna, 1971, in Armenian), pp. 30-40, No. 5, pl. 1.

ARMENIAN NUMISMATIC LITERATURE

BEDOUKIAN, Paul Z. Some Unpublished Coins of the Artaxiads of Armenia, by P. Z. Bedoukian. Revue des Etudes Arméniennes, New Series, Vol. XVII (1983), pp. 279-287, 1 pl.

Unpublished coins attributed to the following Artaxiad kings are described: Tigranes the Great (95-56 B.C.), a tetradrachm having the Tyche of Antioch on the reverse and the word "Tigranes" in Greek is inscribed twice, nine coppers where the reverses display head of wheat, female figure, warrior, tripod, palm branch, and horse; Artavasdes II (56-34 B.C.), a tetradrachm having a quadriga on the reverse; a copper with Nike on the reverse; Tigranes III (20-8 B.C.), a copper with a horse on the reverse; Tigranes V (A.D. 6), a bronze portraying Tigranes V-Erato. The legends and metrological data are published. YTN

Նկարագրուած են հետեւեալ Արտաշէսեան թագաւորներու անտիպ դրամները.- Տիգրան Մեծ (95-56 Ն.Ք.), չորեքդրամեան մը՝ որու ետին պատկերուած է Անտիոքի Բախտը եւ յունատառ «Տիգրան» բառը արձանագրուած է երկու անգամ, ինը պղինձներ՝ որոնց ետին պատկերուած են ցորենի հատիկ, կանացի նկար, ռազմիկ, եռոտանի, արմաւենիի ճիւղ եւ ձի։ Արտաւազդ Բ (56-34 Ն.Ք.), չորեքդրամեան մը՝ որու ետին պատկերուած է քառաձի մարտակառք մը, պղինձ մը՝ ունենալով Յաղթանակը բեկողմին վրայ. Տիգրան Գ (20-8 Ն.Ք.), պղինձ մը՝ դրոշմուած ձիու պատկերով. Տիգրան Ե (Յ.Ք. 6), պղինձ մը ունենալով Տիգրան Ե-Երատոյ։ Յունատառ խորագրութիւններն ու չափազիտական տուեալները հրատարակուած են։

D., A. G. Dr. Paul Bedoukian Presents Gold Coin to Armenian Nat'l Historical Museum, by A. G. D. Armenian Reporter, Vol. XVII (17 November 1983), No. 5, p. 9.

In a press release, it is announced that Paul Bedoukian presented a gold coin of King Levon I of Cilician Armenia to the State Museum of Armenian History. In regard to his future plans, the statement adds that Bedoukian intends to donate his entire numismatic coin collection and library to the Armenian Museum in Yerevan. YTN

Թերթերու տրուած ծանուցումով մը յայտարարուած է, թէ Զարեհ Պտուկեան ընծայած է Հայաստանի պատմութեան պետական թանգարանին Կիլիկեան Հայաստանի թագաւոր Լեւոն Ա-ի ոսկիէ մէկ դրամը։ Գալով իր ապագայ ծրագիրներուն՝ Պտուկեան աւելցուցած է, թէ ինք կը ծրագրէ նուիրել իր ամբողջ դրամագիտական հաւաքածոն եւ գրադարանը Երեւանի մէջ գտնուող Հայաստանի թանգարանին։ ԵԹՆ

ESKIJIAN, Luther. An Opportunity to Participate, by Luther Eskijian. Nor Gyank, Vol. V (1 December 1983), No. 49, p. 21. In a letter addressed to the membership, Luther Eskijian, president of the Armenian Numismatic Society, is soliciting financial support for the publication of an Armenian numismatic bibliography prepared by Yeghia Nercessian. YTN

Անդամներուն ուղղուած նամակով մը, Լուիթեր Էսկիճեան, Նախագահ Հայ դրամագիտական ինկերակցութեան, կը խնդրէ տնտեսական աջակցութիւն հայ դրամագիտութեան մատենագրութեան մասին հրատարակուելիք գրքի մը համար, պատրաստուած Եղիա Ներսէսեանին կողմէ։ ԵԹՆ

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY
8511 Beverly Park Place
Pico Rivera, CA 90660, USA

PUBLICATIONS FOR SALE

TITLE	PRICE	
	Member	Non-Member
<u>Armenian Numismatic Bibliography and Literature</u> , by Y. T. Nercessian. Los Angeles: Armenian Numismatic Society, <u>Special Publication</u> , No. 3, 1984, 729 pp., casebound.	\$ 39.50	\$ 50.00
<u>Attribution and Dating of Armenian Bilingual Trams</u> , by Y. T. Nercessian. Los Angeles: Armenian Numismatic Society, <u>Special Publication</u> , No. 2, 1983, 36 pp., 12 pls., c/cov.	5.25	6.75
Bedoukian Biography, reprinted from the Armenian Press	.20	.25
Chronology of Roupelian Dynasty of Cilician Armenia (1080-1375)	.20	.25
<u>Coinage of the Artaxiads of Armenia</u> , by Paul Z. Bedoukian. London: Royal Numismatic Society, <u>Special Publication</u> , No. 10, 1978, 82 pp, 8 pls., cloth	21.00	25.00
<u>Coinage of Cilician Armenia</u> , by Paul Z. Bedoukian. Revised edition, Danbury, Connecticut: 1979, xxxie, 494 pp., 12 pls., cloth	29.50	35.00
Coinage of the Byzantine Empire, Armenian Emperors and Co-Rulers, indexed to Goodacre	.20	.25
Index for the plates of Kh. A. Mousheghian's <u>The Coin Hoards of Armenia</u>	.20	.25
Outline and Rarity, Coinage of Artaxiad Dynasty of Armenia	.20	.25
Outline and Rarity of Cilician Armenian Coins	.20	.25
<u>Selected Numismatic Studies</u> , of Paul Z. Bedoukian. Los Angeles: Armenian Numismatic Society, <u>Special Publication</u> , No. 1, xxxvi, 570 pp., 72 pls. inclusive, cloth	29.50	35.00
Table for Paul Bedoukian's <u>Coinage of the Artaxiad Dynasty of Armenia</u> (Vienna, 1969)	.20	.25
"Tigran's Fantasy Enhanced," by Haji Toros, 4 pp., illus., card covers, offprint of the Sibilian volume	1.25	1.50

ARMENIAN NUMISMATIC BIBLIOGRAPHY AND LITERATURE, by Y. T. Nercessian. Los Angeles: Armenian Numismatic Society, *Special Publication*, No. 3, 1984, 729 pp., casebound. Typeset at Abril printing, manufactured by BookCrafters, Inc. Library of Congress Catalogue Card Number: 83-73256. ISBN 0-9606842-2-0. \$50.00 + shipping.

In the foreword the author states that the purpose is to list all Armenian numismatic bibliography (1980 inclusive) with abstracts of their content within one volume. However, the book is more than that.

In the acknowledgement section he credits the individuals who played key roles in the preparation of this work. Additionally, he lists the institutions or personnel who were kind enough to send him numismatic literature during the past ten years from a host of cities in more than twenty countries.

The section on periodicals (@ 200) lists all the magazines, journals, monthlies, and papers which are referenced in the bibliography section of each subject.

The format is a derivative from the bibliographical style of the American Numismatic Society *Numismatic Literature* and the Library of Congress *National Union Catalog*. Each publication is assigned an abstract number, entered under alphabetical order by its author's name, and is followed by the bibliographic information pertaining to it. When the subject is in a language other than English or a Western European language, the title is romanized and its translation is bracketed; this is followed by the title and author's name in the native alphabet as printed in the original publication. Here it is worth noting that the Library of Congress scholarly transliteration system is utilized for Armenian, as well as Arabic, Georgian, Greek, and Russian romanization. This type of transliteration system is not easy to read but necessary for scientific work. The author has taken great pains and has prepared all of these transliterations very patiently and meticulously so that he can offer the public a treatise which can be studied and used as a comprehensive numismatic bibliographic instrument.

All of the literature abstracted are not necessarily scholarly numismatic material. The author has benefited from numerous works published in peripheral fields such as history, art, daily news, etc.

Abstracts about the content are prepared bilingually, both in English and Armenian. Material found in Armenia and other parts of the Soviet Union, not accessible to the author, have been abstracted by Kh. A. Mousheghian and H. V. Sarkissian of the State Museum of Armenian History, Yerevan.

The literature compiled in this bibliography include the Arabic, Armenian, Azerbaijani, Danish, Dutch, English, Finnish, French, Georgian, German, Greek, Italian, Latvian, Polish, Roumanian, Russian, Spanish, Swedish, and Turkish languages.

Most subjects are grouped under typological sections. In addition, there are subjects which have broad definitions; these are classified in general sections. Some have not fit in either category. The subject index provides references to abstracts in relating fields.

The chapters where the numismatic publications (more than 1300) are reviewed and their abstracts printed, include the following: general references, bibliography sources, numismatics — education and teaching, numismatics in allied fields, history, hoards, collections acquired by the State Museum of Armenian History, sale and auction catalogues, and miscellaneous; general numismatics and works covering multiple periods; the period of ancient numismatics (sixth century B.C. to fourth century A.D.), general works, satraps, Orontids, Artaxiads, Roman coins and medallions relating to Armenia, and Armeno-Iranian; the period of medieval numismatics (fifth to eighteenth century), general works, Kiurke, Cilician Armenia, Armenian rulers in the Byzantine Empire, and Islamic coins struck in the cities of historic Armenia; the Republic of Armenia and surrounding years (1918-1924); tokens; seals; medals; and reviews where only the bibliographies are listed. In the appendices are found the Library of Congress transliteration key for the Armenian

alphabet, chronology of the Armenian dynasties, and the legends of the Artaxiad and Cilician Armenian coins.

The vast subject index, covering as much as 44 pages, is unique in its kind. Next to each monarch's name his regnal period and dynasty are mentioned. Because of numerous names given to the same Armenian coin by different numismatics, the author has chosen to give the description of each Armenian coin represented in the index.

The index of more than 600 author names is the chapter which closes the book.

But why to spend more than twelve thousand man-hours in ten years and thousands of dollars for research just to publish a book on Armenian numismatic bibliography? Y. T. Nercessian feels that most of these publications are not easily accessible to the scholar and the collector. Some of them are extremely difficult if not impossible to locate. A bibliography with an abstract of each title will enable the student to research his topic within a short span of time which would normally have taken him weeks or even months and much more resources than the cost of this book. A word of caution here: the book is not written to replace the literature on Armenian numismatics, but to aid the student to carry on his research more efficiently, and save precious time in selecting all the titles necessary in preparation of his works.

Armenian Numismatic Bibliography and Literature is a must for the student of numismatics who is interested in the history of Armenia, Transcaucasia, Asia Minor, and finally the history of the Near and Middle East. Here the history of Armenia and the Armenian people is portrayed through the eyes of numismatics spanning more than two thousand five hundred years.

ARMENIAN NUMISMATIC SOCIETY

8511 Beverly Park Place
Pico Rivera, CA 90660, U.S.A.

Please send me copies of the book entitled *Armenian Numismatic Bibliography and Literature*, by Y. T. Nercessian, \$50.00 each. Enclosed is a check for \$ (cost of the book plus postage and handling, per copy \$1.50 U.S.A., \$2.00 elsewhere). California residents please add 6.5 % sales tax. Foreign remittance may be made by international postal money order, or a draft drawn on a branch of a U.S. bank.

Name

Address

..... Zip